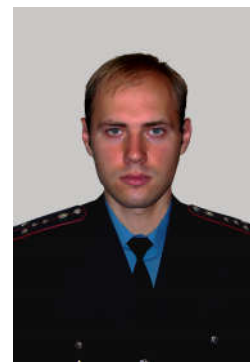

Мовчан А. В.

доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник
(Національна академія
внутрішніх справ)

Мовчан М. А.

кандидат юридичних наук
(Державний науково-дослідний
інститут МВС України)

УДК 351.753

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Розглянуто окремі аспекти класифікації спеціальних засобів забезпечення громадського порядку в сучасних умовах та запропоновано власну класифікацію спеціальних засобів.

Ключові слова: спеціальні засоби забезпечення громадського порядку, класифікація спеціальних засобів, засоби індивідуального захисту, засоби активної оборони, засоби забезпечення спеціальних операцій.

Постановка проблеми. Сьогодні існує велика кількість спеціальних засобів, що застосовуються правоохоронними органами для забезпечення громадського порядку і громадської безпеки. Провідними установами світу здійснюється розробка та впровадження в діяльність правоохоронних органів сучасних спеціальних засобів з метою зменшення сфери застосування озброєння, здатного призвести до поранення чи смерті під час виконання правоохоронцями своїх службових обов'язків.

Водночас перелік спеціальних засобів, що застосовуються правоохоронними органами, настільки великий, що для регулювання правового режиму їх обігу необхідне детальне їх розмежування та встановлення різних правових норм.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Правові засади обігу та класифікації спеціальних засобів розглядалися в наукових працях В.М. Базилевича, В.М. Баранова, О.М. Бокія, А.Б. Жеромського, В.В. Лазарева, В.В. Молдована, А.К. Муранова, С.П. Параниці, О.М. Піджаренка, В.В. Селіванова, М.П. Федорова, О.С. Фролова та інших вчених. Разом з тим проблеми застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку, досвід участі підрозділів органів внутрішніх справ та Національної гвардії в антитерористичній операції на сході України потребують подальших наукових досліджень у даній сфері.

Мета даної статті – проаналізувати окремі аспекти класифікації спеціальних засобів забезпечення громадського порядку в сучасних умовах та запропонувати власну класифікацію спеціальних засобів.

Виклад основного матеріалу. Спеціальні засоби забезпечення громад-

ського порядку є специфічним поняттям, що об'єднує в собі різні вироби, особливістю яких є їх конструктивність. Відтак, різноманітність конструкцій породжує необхідність їх розподілу. Класифікація є завжди умовною й відносною, оскільки з розвитком знань про досліджуваний об'єкт завжди відбувається уточнення й заміна.

Слід підкреслити, що науковці пропонують різні класифікації спеціальних засобів. Зокрема, В.В. Молдаван розподіляє спеціальні засоби на наручники; гумові кийки; засоби зв'язування; сльозоточиві речовини; пристрої для відкриття приміщень і примусової зупинки транспорту; світлозвукові пристрої відволікаючої дії; бронемашини; службові собаки; водомети [1, с. 52].

Водночас А.В. Шкіль поділяє спеціальні засоби на: спеціальні засоби пасивної оборони; спеціальні засоби активної оборони; спеціальні засоби оборони для забезпечення проведення спеціальних операцій [2].

На нормативно-правовому рівні класифікація спеціальних засобів забезпечення громадського порядку в Україні регламентується Правилами застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку, затвердженими постановою Ради Міністрів УРСР від 27 лютого 1991 р. № 49 [3]. Зокрема, спеціальними засобами, що застосовуються при охороні громадського порядку, є: засоби індивідуального захисту; засоби активної оборони; засоби забезпечення спеціальних операцій; пристрої для відкриття приміщень, захоплених правопорушниками.

Водночас виникає запитання, чому у різних групах містяться засоби, подібні за своїми властивостями? Зокрема, патрони з гумовою кулею «Волна-Р» відносяться до засобів забезпечення спеціальних операцій, а патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, – до засобів активної оборони; ранцеві апарати «Облако» – до засобів забезпечення спеціальних операцій, а «інші спецзасоби з препаратами сльозоточивої та дратівної дії» – до засобів активної оборони. Можливо, законодавець при поділі засобів керувався метою застосування? Тоді чому не вказати на це прямо у нормативно-правовому акті?

Також постає питання, чи не відносяться до спеціальних операцій операції зі звільнення приміщень, захоплених правопорушниками? Якщо так, то чому пристрої для відкриття цих приміщень відносяться до окремої групи? Адже Інструкцією про порядок застосування органами внутрішніх справ та внутрішніми військами спеціальних засобів, затвердженою наказом МВС СРСР від 06.07.89 № 127 [4], яка діяла до прийняття постанови Ради Міністрів УРСР від 27 лютого 1991 р. № 49, передбачався розподіл спеціальних засобів на три групи: засоби індивідуального захисту, засоби активної оборони та засоби забезпечення спеціальних операцій, і малогабаритні підривні пристрої «Ключ», «Імпульс» були віднесені саме до групи засобів забезпечення спеціальних операцій.

Крім того, слід зазначити, що даний перелік є неповним і потребує уточнення. Зокрема, відсутні посилання на газові гранати «Терен-6», світлошумові пристрої «Терен-7», «Терен-7М» тощо. На нашу думку, потрібно або конк-

ретно перелічувати усі спецзасоби, або ж не перелічувати їх взагалі. Якщо притримуватись останньої думки, то необхідно виключити з положень Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку посилення на назви будь-яких спеціальних засобів, таких як ручні газові гранати, а також патрони з газовими гранатами («Черемуха-1», «Черемуха-4», «Черемуха-5», «Черемуха-6», «Черемуха-7», «Черемуха-10», «Черемуха-12», «Сирень-1», «Сирень-2», «Сирень-3») та світлошумова граната «Заря».

Проаналізувавши весь спектр спеціальних засобів, можна стверджувати, що класифікація спеціальних засобів не може бути категоричною, тобто тільки за конкретною ознакою. Класифікація (фр., англ. classification – від лат. classis – клас і facio – роблю). За Л.Г. Савченко, класифікація – це система розподілу предметів або понять якої-небудь галузі на класи, відділи, розділи тощо за певними спільними ознаками [5, с. 361].

Перш за все, слід зауважити, що спеціальні засоби є пристроями, приладами і предметами, тобто об'єктами неживої природи. Тому, на нашу думку, є помилковим твердження деяких науковців та законотворців, які відносять до спеціальних засобів спеціальних тварин. Дійсно, вони можуть застосовуватись на тих же підставах, що і спеціальні засоби, проте таке застосування має свою специфіку і повинно розглядатись окремо.

Як уже зазначалось, спеціальні засоби за спрямуванням дії носять активний і пасивний характер.

До першої групи відносяться засоби, застосування яких має на меті тимчасове обмеження прав і свобод людини через фізичний та психологічний вплив на правопорушника, тобто здійснення певних активних дій працівниками правоохоронних органів, а також на техніку та предмети, що його оточують. До цієї групи належать засоби активної оборони, засоби забезпечення спеціальних операцій та пристрої для відкриття приміщень, захоплених правопорушниками – це так звана зброя несмертельної дії та засоби обмеження волі.

Засоби другої групи несуть за собою пасивний характер щодо правопорушника, тобто не вимагають вчинення активних дій. Це захисне спорядження, що застосовується працівниками правоохоронних органів під час здійснення своєї діяльності – шоломи, бронежилети, кулезахисні та протиударні щити, засоби захисту рук та ніг.

За принципом дії спеціальні засоби поділяються на зброю несмертельної дії, засоби обмеження волі та засоби захисту.

За кількістю осіб, що необхідні для застосування, спеціальні засоби поділяються на засоби індивідуального застосування та засоби колективного застосування. Засоби індивідуального застосування використовуються в основному «один на один» з правопорушником. До таких засобів можна віднести індивідуальні аерозольні упаковки з засобами сльозогінної та дратівної дії, гумові кийки тощо.

До засобів колективного застосування відносяться засоби, що застосовуються в основному під час проведення спеціальних операцій. Наприклад, під час проведення заходів за оперативним планом «Хвиля» можуть застосо-

вуватися пожежний автомобіль газо-водяного гасіння «АГВТ-150» на базі шасі автомобіля «Урал-375М», теплова машина «ТМС-65», бронетехніка БТР, БМП, БРДМ, БМД, спеціальний водометний автомобіль «Торнадо» на базі шасі автомобіля «КрАЗ-63221». Зазначені засоби застосовуються для розосередження учасників масових безладів при температурі атмосферного повітря не нижче 0°C [6, с. 82].

За просторовим чинником спеціальні засоби можна поділити на:

- засоби контактної дії (передбачають прямий контакт між посадовою особою по підтриманню правопорядку та правопорушником);
- засоби дистанційної дії (дозволяють застосовувати засоби на визначеній відстані від правопорушника);
- засоби безконтактної дії (виключають пряму участь посадової особи по підтриманню правопорядку під час застосування засобу).

Оскільки спеціальні засоби – поняття багатогранне, воно передбачає субпідрядну класифікацію. Найбільш доцільно її розглядати взявши за основу розподіл за принципом дії і продовжити її на нижчих рівнях.

Так, засоби обмеження волі призначені для тимчасового обмеження свободи та вільного пересування або руху правопорушника. До них належать: наручники; гамівні сорочки; інші засоби зв'язування (кандали, сіткомети тощо); транспортні засоби для перевезення затриманих (так звані «автозаки»); засоби сковування руху (пінні речовини).

У свою чергу, засоби захисту також мають власний розподіл на засоби індивідуального та колективного захисту.

Засоби індивідуального бронезахисту – засоби, які захищають людину від ураження вогнепальною стрілецькою та холодною зброєю. До засобів бронезахисту відносять бронезжилети, шоломи, щити кулестійкі та протиударні, засоби захисту рук та ніг.

До засобів індивідуального захисту, на нашу думку, поряд із засобами індивідуального бронезахисту, слід віднести індивідуальні засоби захисту – комплекс засобів для захисту особового складу від потрапляння до організму, на шкіряний покрив та обмундирування отруйних, радіоактивних речовин і біологічних засобів, а також для зменшення ступеня ураження світловим випромінюванням ядерного вибуху [7, с. 286], тобто протигази, захисні накидки, спеціальні комплекти захисного одягу тощо. Вони також мають розподіл щодо стійкості до впливу різних (крім вогнепальної та холодної зброї) засобів ураження (отруйних, хімічних, радіоактивних речовин і біологічних засобів).

До засобів колективного захисту, на нашу думку, відноситься такий вид засобів, як бронемашини, інші захисні укриття (стаціонарні та пересувні, постійні та швидкобудуючі) тощо. Вони, у свою чергу, також мають умовний розподіл за стійкістю до впливу різних факторів, у тому числі до вогнепальної зброї, вибухових пристроїв тощо.

Як підстави для класифікації зброї не смертельної дії за видами впливу візьмемо результати аналізу технічних характеристик і факторів, на яких заснований вплив зразків зброї не смертельної дії, що знаходиться на озброєнні

органів внутрішніх справ та Національної гвардії як спеціальні засоби, а також аналізу наукових розробок у галузі створення зразків зброї несмертельної дії, проведених науковими установами України та зарубіжних країн. Викладене дозволяє нам класифікувати зброю несмертельної дії за видами впливу: засоби кінетичної дії; електрошокові засоби; засліплюючі засоби; акустичні засоби; засоби на основі направленої енергії; хімічні засоби; бар'єри та загородження; комбіновані системи.

Дотепер розроблено й прийнято на озброєння різноманітні системи *кінетичної дії*. Зразки даного виду зброї несмертельної дії можна віднести до одного із самих прадавніх засобів, призначених для нелетального впливу [8, с. 26]. Сьогодні до даного виду зброї несмертельної дії можна віднести:

- спеціальні засоби контактної (ударної) дії – гумові та пластикові кийки;
- пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії;
- патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, для стрільби з пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, нарізної вогнепальної зброї, службової гладкоствольної та спеціальної зброї;
- гранати з уражаючими елементами несмертельної дії, у тому числі касетні;
- водомети, які уражають правопорушника струменем води під великим тиском.

Хімічні засоби призначені для ураження правопорушника хімічними речовинами. До даного виду ми насамперед відносимо засоби сльозоточивої та дратівної дії, які можна справедливо вважати найпоширенішими й найбільш вивченими стосовно впливу на організм людини. Це так звані хімічні засоби боротьби з заворушеннями.

Для розробок і виготовлення засобів дратівної дії існує широкий вибір ірритантів: лакриматори (сльозоточиві отруйні речовини), стерніти (речовини, що викликають кашель), алгогени (речовини, що викликають біль при потраплянні на шкіру й слизисті оболонки), еметики (блювотні гази), малодоранти (смердючі речовини) [9, с. 20].

У колишньому СРСР виробили зі сльозоточивим газом на основі CS (такі як аерозольний розпилювач «Черемуха-10», ручна газова граната «Черемуха-1», патрон 23 мм зі сльозоточивою гранатою «Черемуха-7М») були в числі перших розроблених спеціальних засобів, призначених для припинення правопорушником опору, а також для припинення групових порушень громадського порядку, масових заворушень [10, с. 113]. Нині на озброєнні правоохоронних органів в Україні є більш широка номенклатура виробів, що містять речовини сльозоточивої та дратівної дії. Це аерозольні упаковки «Терен-4М», «Кобра-1», «Кобра-1С», газові гранати «Терен-6», «Терен-6М», «Терен-6Д», патрони з газовими гранатами [11].

Крім розглянутих засобів до даної групи зброї несмертельної дії, принцип яких засновано на впливі фізико-хімічних композицій, належать фарбу-

ючі засоби, одоранти, димогенератори, засоби, засновані на впливі високоенергетичних, суперокислюючих, швидкотвердних, антифрикційних, електропровідних, висококлеяких, піноутворюючих композицій.

Засоби електрошокової дії. Виділяючи таку зброю, вважаємо, що вона є одним з найбільш сучасних і динамічно розвиваючих. До даного виду можна віднести різні моделі електрошочових пристроїв та іскрових розрядників, а саме:

– електрошочові пристрої контактної (ручної) дії – застосовуються під час безпосереднього контакту електродів зі шкіряним покривом людини;

– електрошочові пристрої дистанційної дії – принцип дії заснований на відстрілі електродів у правопорушника, поєднаних за допомогою дротів зі спеціальним одноразовим картриджем на пристрої, по яких проходить струм, та патрони для стрільби з гладкоствольної вогнепальної зброї, споряджені електрошочовим пристроєм (так звані бездротові електрошочові споряджені в гільзу 12 калібру (TASER XREP, США));

– система стримування натовпу (TASER Shockwave Electronic Control Device, США) [12].

Засоби засліплюючої дії мають основним вражаючим чинником спалах яскравого світла. Ми можемо бачити і в темряві, і на яскравому світлі, але для цього нам потрібно адаптуватись до обстановки. На властивості інерційності ока побудовані системи засліплюючої дії. До них відносяться ліхтарі з потужним світловим потоком (світлодіодний ліхтар для кріплення на щит зі стробоскопічним ефектом «Зеніт 2BCA», ліхтар спеціальний лазерний «ПОТОК» тощо) [13, с. 30–35]. На нашу думку, до цієї групи засобів також можна віднести різні вироби, засновані на лазерному (когерентному) випромінюванні, призначені для боротьби зі снайперами [14, с. 137].

Акустичні засоби мають основним вражаючим фактором звук. Потужний звуковий тиск і спеціально підібрана частота здатні уповільнити і звести до мінімуму ефективність дій злочинця [15, с. 103]. Крім того, органи людини, як і будь-яке фізичне тіло, мають власну резонансну частоту. Під впливом звуку з цією частотою можлива зміна самопочуття, аж до втрати працездатності. На цьому принципі заснована дія інфразвукової зброї. Ультразвук впливає на нервову систему та розумові можливості, викликаючи головний біль, запаморочення, розлади зору та дихання, конвульсії, а інколи і втрату свідомості [8, с. 35].

До засобів, що використовують направлену енергію, відносять електромагнітне надвисокочастотне (мікрохвильове) опромінення. Ефекти впливу мікрохвильового випромінювання на біологічні системи можуть бути розділені на дві групи: по-перше, це термічні ефекти, що викликаються відносно високою щільністю потужності випромінювання, а по-друге, нетермічні (інформаційні) ефекти. Низькоенергетичні поля мікрохвильового випромінювання з густиною потужності менше 10 мВт/см^2 впливають на центральну нервову систему, змінюючи функціональний стан зорового й інших аналізаторів, а також різні параметри систем вищої нервової діяльності. Мікрохвильове випромінювання, інтенсивність якого перевищує поріг термічного впливу, проникає лише у верхні шари шкіри, викликаючи термічно індукований важкоперено-

симий біль, не пошкоджуючи внутрішні важливі органи [14, с. 238].

Бар'єри та загородження становлять собою засоби недопущення проходження людини на певну територію. Це різні системи стримування натовпу на основі кінетичної, хімічної, електричної, акустичної дії, загородження (металеві щити та колючий дріт), загороджувальні автомобілі, водомети та засоби з турбо-реактивними двигунами (автомобіль газо-водяного гасіння «АГВТ-150» та теплова машина «ТМС-65»), які здатні створювати повітряний чи водяний бар'єр, тощо [13].

Комбіновані системи поєднують у собі характеристики різних за своєю дією засобів. Сьогодні тенденції розвитку озброєння не смертальної дії свідчать, що більшість розробок нових зразків є комбінованими. Вони поєднують у собі можливість світлової, звукової й дратівної дії, електрошокової й дратівної дії тощо.

Слід зазначити, що відповідно до даної класифікації можна систематизувати зразки зброї не смертальної дії, що знаходиться на озброєнні правоохоронних органів практично всіх країн світу.

Інша підстава класифікації зброї не смертальної дії – за об'єктами впливу – дозволяє нам розділити їх в такий спосіб:

1) зброя не смертальної дії, призначена для ураження біологічних об'єктів: правопорушників, учасників незаконних збройних формувань, а у випадку збройних конфліктів – живої сили супротивника;

2) зброя не смертальної дії, призначена для ураження й порушення роботи матеріальних об'єктів (озброєння, військової й спеціальної техніки, транспортних засобів, об'єктів інфраструктури тощо).

Це, перш за все, *механічні засоби*, такі як пристрої для примусової зупинки автотранспорту («Еж», «Еж-М», «Діана», «Кактус») [6, с. 74]. У США розроблено компактний бар'єрний пристрій для зупинки транспорту, що дозволяє затримувати багатотонні транспортні засоби [15, с. 47].

По-друге, до цієї групи необхідно віднести *хімічні засоби* – вибухові речовини, пристрої для відкриття приміщень, захоплених правопорушниками, їдкі, корозійні речовини, речовини, що впливають на пересування транспорту чи правопорушника (ковзаючі та сковуючі речовини).

Дотепер вже досліджено широкий спектр хімічних інгібіторів горіння, що розкладають гуму; суперклеїв, здатних сковувати рухомі частини механізмів; полімерних сполук, що утворюють у водному середовищі волокна, які можуть намотуватися на лопасті турбін, гвинтів морських і річкових суден і приводити до їх зупинки. Спеціальні аерозолі можуть призводити до помутніння скла і виведення з ладу оптичних засобів спостереження й прицілювання [15, с. 21-24].

Ще один вид засобів – це *засоби, які використовують направлену енергію*. В останні роки з'явилися нові засоби зупинки транспорту, що використовують електростатичні, мікрохвильові, радіочастотні пристрої, широкопasmовий електромагнітний імпульс для пошкодження електричних ланцюгів і зупинки двигуна [15, с. 42].

Інтенсивно ведуться також розробки компактних мобільних систем електромагнітного випромінювання для придушення і нейтралізації електронних

систем контролю та інформаційних комунікацій, зупинки та затримання транспортних засобів, захисту аеропортів, захисту кораблів у портах, придушення опорних пунктів, розмінування будівель, захисту дорожніх конвоїв, нейтралізації хвиль [13, с. 30].

Висновки. Частина даного озброєння наразі є скоріше концептуальною і перебуває на стадії вивчення можливостей її розробки, проте висвітлення її у наукових статтях та на міжнародних конференціях з питань зброї несмертельної дії створює передумови щодо прискорення темпів створення такої зброї.

Отже, в умовах реформування органів внутрішніх справ, створення патрульної поліції МВС України питання класифікації спеціальних засобів забезпечення громадського порядку потребує подальших наукових досліджень та урегулювання на законодавчому рівні.

Бібліографічні посилання

1. Молдаван В.В. Правоохоронні органи. Курс лекцій : навч. посібник для студ. юрид. вузів та факультів / В.В. Молдаван. – К. : Юмана, 1998. – 160 с.
2. Про спеціальні засоби самооборони : проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.shkil.org/index.php?id=101>.
3. Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку : постанова Ради Міністрів УРСР від 27 лютого 1991 р. № 49 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/49-91-p>.
4. Про затвердження Інструкції про порядок застосування органами внутрішніх справ та внутрішніми військами спеціальних засобів : наказ МВС СРСР від 06.07.89 № 127. – М. : МВС СРСР, 1989.
5. Російсько-український і українсько-російський тлумачний словник / за заг. ред. Л.Г. Савченко. – Х. : Прапор, 2004. – 542 с.
6. Тактические основы специальных операций. Часть III: Тактика действий органов и подразделений внутренних дел в специальной операции «Волна»: учеб. пособ. / О.В. Павлов, В.В. Животов, В.А. Быхалов; под ред. В.В. Животова. – Луганск : РИО ЛИВД, 2001. – 107 с.
7. Административное право Украины : учебник / под общ. ред. С.В. Кивалова. – Х. : Одиссей, 2004. – 880 с.
8. Neil Davison. The Early History of «Non-Lethal» Weapons. Occasional paper N 1. – Bradford non-lethal weapons research project (BNLWRP), Department of peace studies, University of Bradford, UK. – 2006 – 42 p.
9. Neil Davison. The Development of «Non-Lethal» Weapons During the 1990's. Occasional paper No. 2. – Bradford non-lethal weapons research project (BNLWRP), Department of peace studies, University of Bradford, UK. – 2007 – 44 p.
10. Соловей Ю.П. Правовое регулирование применения милицией силы / Ю.П. Соловей // Государство и право. – М. : Наука, 1993. – № 4. – С. 106-116.
11. Про затвердження норм належності спеціальних засобів органів і підрозділів внутрішніх справ та вищих навчальних закладів МВС України : наказ МВС від 23.12.2003 № 1601. – К. : МВС України, 2003.
12. Taser. Electronac Control Devices (ECDs): Field Data Risk Management. – USA, 2010. – 40 p.
13. Образцы специальных средств (оружия нелетального действия), разработанные в интересах правоохранительных органов. – М. : ГУ НПО «СТИС» МВД России, 2008. – 38 с.
14. Альтман Ю. Военные нанотехнологии. Возможности применения и превентивного контроля вооружений / Ю. Альтман. – М. : Техносфера, 2006. – 424 с.
15. Хараберюш І.Ф. Спеціальна техніка в органах внутрішніх справ. Загальна частина : навч. посіб. / І.Ф. Хараберюш. – Донецьк : Донецьк. ін-т внутр. справ, 2002. – 204 с.

Мовчан А.В., Мовчан М.А. Отдельные аспекты классификации специальных средств обеспечения общественного порядка. Рассмотрены отдельные аспекты классификации специальных средств обеспечения общественного порядка в современных условиях и предложено собственную классификацию специальных средств.

Ключевые слова: специальные средства обеспечения общественного порядка, классификация специальных средств, средства индивидуальной защиты, средства активной обороны, средства обеспечения специальных операций.

Movchan A.V., Movchan M.A. Some aspects of classification of special means of protecting public order. The article deals with some aspects of classification of special means of protecting public order in current conditions and the authors' classification of special means have been offered.

Regulation of legal regime of circulation of special means of protecting public order requires their further differentiation. Special means could have active and passive character of use. By their principle of action they are divided into nonlethal weapon, means of restraint and means of protection. Special means could also be classified into means of individual and of collective use.

By the type of influence special means are classified into: means of kinetic action, electric shock means, blinding means, acoustic means, directed energy means, chemical means, barriers and fences, and combined systems. Issue of classification of special means of protecting public order requires its further scientific exploration and legal regulation.

Keywords: special means of protecting public order, classification of special means, personal protective equipment, means of active defense, means of ensuring special operations.

Надійшла до редакції 10.06.2015

Радченко О. І.

кандидат юридичних наук, доцент

Чухно К. Є.

курсант

(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

УДК 342.7

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ВНУТРІШНЬОПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Розглянуто актуальну проблему визначення правового становища громадян України, що змушені залишити місце свого постійного мешкання внаслідок російської окупації Автономної Республіки Крим й окремих районів Донецької і Луганської областей. Акцентовано увагу на тому факті, що такі громадяни не можуть вважатися біженцями, а мають статус внутрішніх переселенців. Зауважено на необхідності комплексного підходу до забезпечення, насамперед законодавчого, прав і свобод цієї категорії українських громадян з урахуванням положень відповідних міжнародних актів.

Ключові слова: мігрант, біженець, внутрішній переселенець, права і свободи.